

Хилько О.*

БЕЗПЕКОВІ ПОТЕНЦІАЛИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: МОЖЛИВІСТЬ КООПЕРАЦІЇ.

В статті аналізується спільне безпекове середовище України і Польщі, спільні виклики національній безпеці обох країн та реальні й потенційні інструменти й формати співробітництва в безпековій сфері.

Ключові слова: безпека, Україна, Польща, Росія.

В статье анализируется общее пространство безопасности Украины и Польши, общие вызовы национальной безопасности обеих стран и реальные и потенциальные инструменты и форматы сотрудничества в сфере безопасности.

Ключевые слова: безопасность, Украина, Польша, Россия.

The article analyses common security environment of Ukraine and Poland, common challenges to national security of both states and actual and potential tools and formats of cooperation in security domain.

Keywords: security, Ukraine, Poland, Russia.

Проблематика європейської безпеки є актуальною як для України, так і для Польщі з огляду на євроінтеграційний контекст їх зовнішніх політик, участь у проєктах (суб)регіонального лідерства, програму Східного партнерства та змістовне наповнення двосторонніх відносин. Важко заперечити факт взаємопов'язаності і взаємозалежності безпеки Польщі та України, незалежно від того, що вони користуються різними інструментами підтримання власної безпеки.

У забезпеченні національної безпеки Польща спирається на дві основні опори – членство в НАТО і членство в ЄС, а також на стратегічне партнерство зі США та відносини із сусідами. Такі фактори, зокрема, окреслив Броніслав Комаровський на Конгресі з європейської безпеки і оборони в Німеччині за часів свого перебування на посаді заступника міністра оборони у 2008 році. При цьому Європейський Союз Польща розглядає як основний невоєнний інструмент забезпечення власної безпеки, як механізм збільшення власного впливу, "force multiplier".

Україна переживає період трансформації своєї безпекової стратегії, змістивши акценти від євроатлантичної інтеграції до статусу позаблоковості. Однак, стратегічна мета європейської інтеграції як така, що однозначно позитивно сприймається всім суспільством, залишається на порядку денному української зовнішньої політики. Відтак, членство у Європейському Союзі у свій час зможе виступати головною гарантією національної безпеки України. І розбудова безпекового співробітництва з цією організацією в цілому та окремими її членами є наразі одним з інструментів наближення до мети членства.

* науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат політичних наук

І Польща, і Україна використовують інструмент регіонального лідерства для забезпечення власної безпеки. Польща є регіональним лідером ЄС на Сході, одним з лідерів Вишеградської групи, Веймарського трикутника; Україна є лідером ГУАМ, бере активну участь у процесах Балто-Чорноморського співробітництва.

Однак, незважаючи на те, що наразі Польщі і Україна володіють різними інструментами забезпечення безпеки, їх співробітництво в безпековій сфері може, з одного боку, сприяти європейській інтеграції України, а, з іншого боку, посиленню лідерських позицій Польщі в реалізації Східної політики ЄС та Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС в контексті сприяння встановленню безпечного сусідства для ЄС.

Україна та Польща поділяють спільне безпекове середовище. Ці дві країни знаходяться на східній лінії європейського та євроатлантичного інтеграційного та безпекового простору і наразі мають ряд спільних викликів національній безпеці:

1. Значна присутність російського фактору у безпековій політиці обох країн. Предметом спільної зацікавленості Польщі і України є політика Росії, а, зокрема, запропонований нею проект Договору про європейську безпеку та намагання переформатувати існуючу систему європейської безпеки; відносини "перезавантаження" зі США та залучення Росії до системи ПРО НАТО. Зі зміною / оновленням влади в обох державах спостерігається тенденція покращення відносин за східним сусідом. В двосторонньому діалозі з Росією Польща отримала відповіді на деякі болючі питання історичного дискурсу, продовжила контракт з Газпромом до 2037 р. і збільшила кількість закупівель енергоносіїв (попри позиції польського концерну PGNiG з цих питань) тощо. В Україні, як відомо, після підписання Харківських угод та ряду економічних домовленостей політичні відносини також набули позитивної динаміки. Як ці останні події та тенденції вплинуть на двосторонні стосунки України і Польщі, незважаючи на щирі запевнення польської сторони в їх подальшому перспективному розвитку [1], поки що залишається під питанням.

2. Значна доля в безпековому секторі енергетичної складової, що зумовлено односторонньою енергетичною залежністю, яка може спричинити зовнішній політичний / економічний тиск.

3. Зниження інтересу США до регіону Східної Європи та, до деякої міри, зменшення рівня стратегічного партнерства зі США для обох країн. На це, зокрема, звертав увагу лідер польської опозиції Ярослав Качинський в аналітичній статті "Союзники і вартості", яку він розіслав до послів і чільних установ світу. "...заявляється дедалі більше сигналів меншої заангажованості США в Європі. Це погано для обох сторін. На жаль, це відбувається у момент, коли неоімперська політика Москви не зустрічає опору з боку найбільших гравців в Америці та Європі" [2].

4. Постлісабонський Європейський Союз: як після Лісабону будуть розвиватись відносини лідерів ЄС між собою і з іншими членами, хто буде визначати ключові безпекові тенденції - тандем Німеччина-Франція чи Франція-Британія? Як складатимуться відносини цих трьох країн зі США та всередині НАТО, а також з Росією.

5. Держави мають спільні загрози, такі як проблеми масової нелегальної міграції і використання української і польської території як транзитної; екологічні та пандемічні лиха тощо.

Навколо цих викликів може сконцентруватись співробітництво Польщі і України в безпековій сфері. Ще в підписаній 6 грудня 2007 року Спільній заяві Президентів України та Республіки Польща "Спільні виклики – нові виміри стратегічного партнерства" відзначалося: "Сьогодні перед двома країнами постають нові виклики, відповіддю на які повинно бути зміцнення існуючих форм взаємодії та започаткування нових напрямів співробітництва".

На безпекове співробітництво може вплинути посилення позицій Польщі в сфері європейської безпеки і оборони – з огляду на її практичний внесок в міжнародні зусилля в Афганістані, на Балканах, участь у створенні бойових груп (перша група створена в 2010 р. у складі Польщі, Німеччини, Литви, Латвії, Словаччини; створення наступних передбачається в 2013, 2017 роках).

Про зростання ролі Польщі в безпековій та оборонній політиці ЄС та прагнення разом із Німеччиною і Францією визначати напрямки розвитку безпекової та оборонної політики ЄС (а це Польщі дозволяє її практичний внесок) свідчить започаткування "Чоб'єлінської ініціативи" з посилення Спільної безпекової та оборонної політики ЄС. У 2009р. міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський зустрівся із своїм французьким колегою Бернардом Кушнером, де було домовлено про спільну роботу в сфері складних оборонних завдань / місій, в яких будуть брати участь держави-члени ЄС з найпотужнішим воєнним потенціалом.

Варто сподіватись на посилення активності ЄС в сфері безпеки під час головування Польщі в ЄС в другій половині 2011р., адже згідно задекларованим пріоритетам польського головування, оприлюдненим 8 вересня 2010р. на Економічному форумі для країн Центрально-Східної Європи в польському місті Криниця, розвиток Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС оголошено одним з шести пріоритетів.

Особливе місце в українсько-польському, зокрема безпековому діалозі, займає програма Східного партнерства, ініційована Польщею і Швецією. В жовтні міністри закордонних справ Польщі та Швеції Р.Сікорський та К.Більдт поширили спільний лист, в якому пропонували диференціювати сусідів ЄС, змінити принцип виділення країнам-сусідам коштів із бюджету ЄС, розділивши програми для південних і східних держав. Фінансування ж східних сусідів міністри пропонують здійснювати згідно принципу позитивної обумовленості.

Хоча безпековий контекст східної політики Євросоюзу та, власне, Східного партнерства не є чітко вираженим, а до чотирьох платформ програми включені питання лише енергетичної безпеки, в рамках платформи "Демократія, належне врядування та стабільність" передбачається співробітництво в деяких питаннях безпеки і стабільності в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики та Спільної безпекової та оборонної політики, в тому числі участь країн-партнерів в місіях ЄС, посиленні систем раннього попередження із особливим акцентом на зонах конфліктів; тіснішому співробітництві в питаннях збройного експорту, нерозповсюдження (Повідомлення Європейської Комісії для Європейського Парламенту та Європейської Ради щодо Східного партнерства - 2008).

Східне партнерство має на меті сприяти стабільності і безпеці на кордонах ЄС, зміцненню довіри між партнерами через налагодження політичних контактів. Враховуючи те, що для Євросоюзу питання "м'якої" безпеки (тобто соціальні проблеми, питання міграції, екологічні катастрофи, тероризм) давно посіли пріоритетне місце, забезпечення політично і економічно стабільного середовища на своїх кордонах є життєво важливим для Євросоюзу і є головною метою його політики на Східному напрямку. Окрім того, для Європи на центральний план виходить питання енергетичної безпеки, де Україна посідає значну роль як стабільний транзитер російського газу до Європи. З огляду на наявність на території країн-учасниць проекту ряду заморожених конфліктів, Україна може зіграти важливу роль у врегулюванні цих конфліктів як країна, що має значний посередницький потенціал і досвід. Значне місце як на дво-, так і багатосторонньому рівні відводиться проблемам мобільності (міграції) та енергетичної безпеки, які завжди були в безпековому порядку денному ЄС, що свідчить про їх пріоритетність для Союзу на сучасному етапі. З партнерами планується укласти Пакти мобільності і безпеки.

Україна і Польща можуть розвивати безпекове співробітництво в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики. Брати участь в місіях ЄС Україні дозволяє ряд правових норм участі третіх країн в місіях ЄС. Підписання з Україною Угоди про асоціацію надасть більше підстав для посилення співпраці у рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Європейської політики безпеки та оборони. Яскравим прикладом співпраці України та Польщі є українсько-польський батальйон, миротворці якого разом брали участь в операціях НАТО у Косово та в діях антитерористичної коаліції зі стабілізації ситуації в Іраку.

Польща може бути цінним партнером для України в плані досвіду реформування сектору безпеки, зміцнення демократичного контролю над збройними силами, реорганізації та модернізації збройних сил, імплементації стандартів ЄС в оборонній політиці (зокрема, реформи оборонного бюджету), прикордонного контролю, можливо, розвитку зв'язків між підприємствами оборонної промисловості країн Вишеградської четвірки і сусідніх країн. Польща вже надає консультативну допомогу в здійсненні військової реформи у напрям адаптації до стандартів НАТО. В межах "Програми польських збройних сил щодо підтримки імплементації Цілей партнерства 2006 для України", підписаної 9 серпня 2006 р. начальниками генеральних штабів збройних сил України та Війська Польського, проводяться стажування офіцерів командної ланки Міністерства оборони та Генерального Штаб України у відповідних інституціях польських ЗС. Ведеться робота над створенням українсько-польської військової частини транспортної авіації ВПС та спільної експедиційної бригади. Крім того, за допомогою польської сторони відбувається переговорний процес щодо включення українських підрозділів до Європейських сил військової жан-дармерії.

Досвід Польщі для України може бути важливим, зокрема, в контексті того, як, з одного боку, завойовувати власне гідне місце в регіональній і глобальних системах безпеки, виходячи з наявних на даний момент ресурсів і можливостей. З іншого боку, слід завчасно враховувати перспективу зміни своєї ролі у майбутньому відповідно до трансформації систем регіональної і глобальної безпеки, зокрема, щоб не опинитися надто політично залежними від контрибуторів своєї безпеки. Україна, як і Польща, вже на нинішньому етапі може доводити свою ефективність як суб'єкта забезпечення безпеки, будучи регіональним лідером, посередником у вирішенні конфліктів, проводячи активну інформаційну політику щодо свого безпекового потенціалу і досвіду. Перспективним було би активніше співробітництво в трикутнику Німеччина-Польща-Україна, яке може базуватись на спільних політичних інтересах і мати на меті створення в майбутньому потужного центру впливу на європейському просторі.

Україна має бути активною в напрямку розвитку та наповнення реальним змістом стратегічного партнерства зі своїм традиційним союзником – Польщею. І безпекове співробітництво, яке є найменш залежною від економічної та політичної кон'юнктури сферою, може принести дивіденди як Україні, так і Польщі, а також ЄС в цілому. Однак, якщо Україна не буде демонструвати волю і бажання до розвитку таких взаємовигідних стосунків, вона може втратити значно більше, ніж Польща від послаблення своїх зв'язків з Україною. Тривожними "дзвіночками" для України є думки, що висловлюються польським експертами, журналістами, подібного характеру: "...не можна закривати очі на проблему "втоми" від України не лише на Заході, але й у Польщі. Україну починають називати вічно буферною державою. А це ж завжди малі, слабкі держави, які поділяють потенційно конфліктуючі сторони, як це було у випадку Бельгії чи Афганістану. ...незважаючи на повороти нинішньої, а, може бути, і подальшої української політики, слід максимально підключати

Україні до розмови про майбутнє нашого континенту, а в інтересах Польщі та Європи «не ставити на ній хрест» [3].

Література

1. Б.Комаровський щодо відносин з Україною: "...і надалі робити те, що ми робимо, незважаючи на поліпшення відносин з Росією" // Якуб Парусінський. Кінець доби: Польща повертається до ЄС. – МЦПД, Європейські ацентри. – 9, 2010.
2. У Варшаві переглядають "Східну політику" // http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/10/101007_poland_rybalt_oh.shtml
3. "Rzeczpospolita: Не будемо ставити на Україні хрест". - 13.10.2010 // <http://www.news-market.com.ua/2010/10/10020558/rzeczpospolita-ne-budemo-staviti-na-ukrayini-hrest>